

Vildsvin

i Södermanlands län och målsättning för
stammarnas skötsel 2014-2016

Rapport 2013:15

Framtagen av: Viltförvaltningsdelegationen i Södermanlands län
Grafisk form och produktion: Länsstyrelsen i Södermanlands län
Omslagsfoto: Per Folkesson
© Länsstyrelsen i Södermanlands län
ISSN-nr 1400-0792
Diarienummer 218-4359-2013

Innehållsförteckning

Bakgrund	4
Mål.....	4
Historik	4
Vildsvinet som resurs	5
Skador av vildsvin	5
Kunskap och utbildning	5
Förebyggande åtgärder mot vildsvinsskador	6
Samverkan.....	6
Arrendeavtal.....	6
Jakt.....	7
Rekommendationer om utfodring/åtling.....	7
Användande av särskilda hjälpmedel för att underlätta jakten	8
Inventering och avskjutningsrapportering	8
Avskjutningen i länet.....	8
Förebyggande åtgärder vid olycksdrabbade vägar	8

Bakgrund

Viltförvaltningsdelegationen i Södermanlands län har med ledning av Naturvårdsverkets nationella förvaltningsplan för vildsvin tagit fram en regional målsättning för Södermanlands län. Planens syfte är att ge jägare, markägare och lantbrukare och deras organisationer vägledning för den framtida förvaltningen av vildsvin i Södermanlands län.

Mål

Det långsiktiga målet för vildsvinsförvaltningen är att åstadkomma en kontrollerad population av vildsvin, anpassad till lokala förutsättningar. Förvaltningen ska genomsyras av ett adaptivt förhållningssätt, det vill säga att förvaltningen anpassas efter rådande förhållanden. Stammen ska hållas på en sådan nivå att den inte överskrider rimlig påverkan på lantbrukares val av gröda och produktion samt att vildsvinsolyckor i trafiken minimeras. Den lokala markanvändningen och de ekologiska förutsättningarna styr hur stor stammen kan vara.

Kortsiktiga mål för 2014-2016 är

- att snarast reducera populationen av vildsvin för att minska skadeverkningarna i lantbruk och naturområden där skadeläget är orimligt.
- att vildsvinsolyckorna i trafiken inte överstiger 250 stycken/år (2013 registrerades 360 olyckor).
- att ytterligare öka kunskapsnivån hos jägare, lantbrukare och markägare samt stimulera till ökad samverkan.
- att se vildsvinets stora värde som ett naturligt och värdefullt inslag i länets rika fauna samt lyfta fram dess upplevelsevärde, spännande jakt och högkvalitativa kött.
- att eventuell utfodring huvudsakligen ska ske i avledande syfte och med små fodergivor (ca 2 kg/dygn och plats). Utöver sådan fodring kan stödutfodring bedrivas under hårda vintrar med sparsamma fodergivor. Hänsyn till värdefulla natur- och kulturmiljöer ska härvid beaktas.

Södermanlands läns målsättning ligger i linje med naturvårdsverkets övergripande förvaltningsmål:

”Att få till stånd en livskraftig, frisk och kontrollerad population av vildsvin, anpassad till regionala och lokala förutsättningar. Med hänsyn till dagens på många håll okontrollerade situation blir det omedelbara generella förvaltningsmålet att reducera populationerna och minska skadeverkan av för mycket vildsvin.”

Historik

De första vildsvinen vandrade tillsammans med kronhjort och rådjur in i Sverige efter den senaste nedisningen för cirka 8 500 år sedan, då det varmare klimatet medgav beskogning med främst ädellöv. För cirka 5 000 år sedan började människan hålla tamsvin och odla sin mark vilket resulterade i en kraftig minskning av vildsvinsstammen i anslutning till jordbruksområden. Under 1600-talet utrotades vildsvinen i Sverige. 1723 återinfördes vildsvin till Öland som jaktbart vilt för kungligheter. Böndernas protester medförde att vildsvinen åter utrotades i slutet av 1700-talet. Under 1800-talet och framåt förekom vildsvin i hägn i södra Sverige. 1942 rymde några vildsvin som orsakade stora skador i jordbruket varför dessa utrotades. Vid mitten av 1970-talet rymde vildsvin från hägn i Sörmland. Sannolikt släpptes det även ut och flyttades vildsvin och i mitten av 80-talet fanns fasta etableringar på flera platser. 1983 beslutade regeringen (1983:1122) att berörda länsstyrelser skulle vidta de åtgärder som behövdes för att utrota stammarna av frilevande vildsvin. 1987 beslutade riksdagen att vildsvinet utgör en naturlig del av den svenska faunan. Sörmland har haft vildsvin längre än de flesta andra vildsvinslänen. Etableringen gick under ett antal år mycket fort och genom okunskap blev det på många håll en alltför snabb etablering som skapade en hel del konflikter. Nästa steg i vildsvinsförvaltningen är att integrera denna med länets övriga viltslag i så kallad flerartsförvaltning. Länet är mycket mosaikartat till sin karaktär. Både avseende landskap, naturmiljöer,

artsammansättning och markanvändning. Därför tål olika marker olika stora vildsvinsstammar. Stammarnas storlek ska formas i lokalt samförstånd. Klart är dock att det fortfarande finns områden där samarbetet inte fungerar och tätheten är alldeles för hög för att vara acceptabel. Mest påtagligt problem blir detta för dem som har sin försörjning i odling. Odlande i sig är en förutsättning för att bibehålla länets landskapsbild.

Vildsvinet som resurs

Vildsvinet hör hemma i de sörmländska markerna och bidrar till mångfalden mer än genom sin egen närvaro. Genom sitt bökbärande har de en unik funktion för många växter som är beroende av störning i markskiktet för sin etablering. Förvisso ger vildsvin ibland upphov till stora problem vid omfattande böck på oönskade områden. Det finns ett stort intresse och spänning kring upplevelsen att se vildsvinen ute i naturen, även om en del människor också känner osäkerhet och ett visst obehag. Vildsvinet har givit den sörmländska jakten ett uppsving och intresset från gästjägare har ökat markant. Arten har stor del i att jakten i länet nu börjar utgöra en del av försörjningen på vissa gårdar. Vildsvinsköttet är utsökt och tankar om att distribuera köttet även till icke jagande hushåll har rönt stor uppmärksamhet i landet. Avskjutningen är i dagsläget stor i länet och den kan förmodligen också öka. Därigenom kan distributionen av närproducerat kött från frilevande djur öka framöver.

Skador av vildsvin

Vildsvinen kan orsaka stora skador. Till skadeområden räknas trafik, lantbruk, värdefulla natur och kulturmiljöer, trädgårdar och offentliga rekreationsytor. Skadorna kan begränsas genom en väl organiserad förvaltning och samarbete över jaktlagsgränserna. Kostnader för skador i lantbruk har bland annat beräknats i Jordbruksverkets rapport "Hur stora kostnader orsakar vildsvin inom jordbruket" där Jordbruksverket granskat skador i Södermanlands län. Totalkostnaden för vildsvin i länet uppskattades 2009 till 17,3 miljoner kronor. I genomsnitt kostar vildsvinsskador 135 kronor/hektar och år. Utslaget endast på gårdar där skador registrerats är genomsnittet 279 kronor/hektar och år. I en annan fallstudie med fem gårdar i olika län redovisas kostnader på 180-962 kronor/hektar och år. Tar man hänsyn till att man valt bort särskilt värdefulla grödor kan kostnaden uppgå till 1 800 kronor/hektar och år. I marker med miljöstöd kan miljövärden försvinna varför ersättning kan avslås. Vid ekologisk grisproduktion är risken för tjuvparningar mellan vildsvin och tamsvin ett problem. Trafikolyckor med vildsvin inblandade orsakar ofta stora materiella skador på fordon till höga kostnader.

Kunskap och utbildning

För en god förvaltning av vildsvin behövs en ökad kunskap hos alla inblandade. Kunskap om vildsvinet som art, etisk jakt och förvaltning är viktiga inslag. Målgrupperna är främst lantbrukare, jägare och markägare. De olika intresseorganisationerna rekommenderas till informationsinsatser, seminarier och studiecirkel med såväl teoretisk som praktisk kunskap. Exempel kan vara studiebesök till lokala skadedrabbade lantbrukare och vildsvinshägn, föreläsningar av personer med erfarenhet av vildsvinsförvaltning vid större fastigheter eller vildsvinsskötselområden, och att tillvarata goda exempel där god kontroll har tagits över vildsvinsstammen. LRF, Svenska Jägareförbundet, Rikspolisstyrelsen, Svenska Kennelklubben, Sveriges Jordägarförbund och Sveriges Yrkesjägareförening har gemensamt tagit fram materialet Vildsvinsförvaltning i samverkan.

Förebyggande åtgärder mot vildvinsskador

Att reducera stammen är det primära för att förebygga skador. Vid vildvinsskador rekommenderas jakt. Ur skadeförebyggande perspektiv är det viktigt att jakt genomförs snarast efter första angreppet. Under skadekänsliga perioder bör hela jakttrycket koncentreras till jakt i grödorna. Jakt bör inte bedrivas i skogen under de tider på året när jordbruksmark är särskilt utsatt för skador av vildsvin. Vid skador på spannmål, majs och andra höga grödor kan jakten underlättas dramatiskt om lantbrukaren tar upp skjutgator mellan grödan och skogen när det första angreppet skett. Mobila jakttorn kan vara bra redskap för säker och effektiv jakt. Val av odlingsgrödor påverkar också risken för angrepp. El- och viltstängsel kan vara nödvändiga alternativ. Skrämselåtgärder har effekt på vildsvin under förutsättning att de sätts in tidigt efter angrepp och att de sedan varierar. Jakträttsinnehavare bör vara behjälpliga med att minska antalet djur mot tätorter och inte placera åtelplatser i närheten av tätorter. Den tätortsboende allmänheten bör även informeras om att inte utfodra vildsvin samt att vara noggrann med hanteringen av hushållsavfall. Särskilda problemindivider bör skjutas bort.

Samverkan

Om målen för länets vildsvinsförvaltning ska kunna uppnås krävs samverkan mellan lantbrukare, markägare och jägare. Lantbrukets och jägarnas organisationer uppmanas att ta lokala initiativ för att kraftigt öka samverkan mellan berörda parter. Förvaltning av vildsvin bör ske över stora områden, gärna inom befintliga älgskötselområden med tydlig markägarförankring. En plan för förvaltning i området behöver utarbetas. I planen bör de berörda intressena enas om en avskjutningsfilosofi baserad på de inventeringar som genomförts, ta ställning till lämpliga och rimliga förebyggande åtgärder mot vildvinsskador samt komma överens om maxinivåer för antal djur och skadenivåer i området. Lantbrukare och naturvårdsansvariga bör bidra med information kring eventuella problemområden. Planerna ska följas i samverkan mellan de ingående intressena. Jakt i skadekänsliga områden bör prioriteras. Jägarorganisationerna och LRF kan upprätta en förteckning över lämpliga jägare som kan anlitas till jakt i grödor. Markägare som brukar marken och som behållit jakträtten kan vid behov anlita externa jägare som utför jakten, exempelvis marklösa jägare. Sådana extrainkallade jägare som förväntas lösa ett problem bör inte belastas med en avgift för jakten. Ett alternativ är att sälja jakt vid gröda men detta ger sannolikt en lägre intensitet och effektivitet i skyddsjakten. Jakt på myndighets initiativ kan komma ifråga i extrema situationer om det finns påtagliga risker för trafikolyckor eller allvarlig skada av vilt, samt där bristfällig samverkan råder och skadesituationen blivit orimlig för lantbrukare.

Arrendeavtal

Enligt lag har markägaren huvudansvar för viltvård, jakt och de skador som uppstår. I de fall mark eller jakt utarrenderas är det därför viktigt att reglera sådana frågor i avtal för att undvika konfliktsituationer. LRF och Svenska Jägareförbundet har tagit fram ett underlag för arrendeavtal mellan markägare, jakt och jordbruksarrendatorer. Där bör riktlinjer för åtling/utfodring, maxinivå för antal vildsvin och toleransnivå och ersättning för skador avtalas. Markägare eller jordbruksarrendator bör ha möjlighet att genomföra skadebegränsande jakt eller att vidta skadebegränsande åtgärder om skadorna överskrider vad som överenskommits. Det är viktigt att skador kan värderas av oberoende besiktningsmän, kostnaden för det kan hanteras i avtal mellan parterna.

Jakt

Det är viktigt att vildsvin jagas på alla marker. I de fall jakträttshavare inte intresserar sig för vildsvinsjakt bör andra jägare inbjudas att bedriva vildsvinsjakt på marken. Etik och säkerhet är av högsta prioritet, det innebär att varje skott som avlossas ska vara dödande och att hundar som används inte orsakar onödigt lidande för det jagade viltet. För ändamålet utbildade eftersöksekipage ska finnas tillgängliga inför varje jaktillfälle. Huvudsakliga jaktformer är drevjakt, jakt med ställande eller stötande hund, tryckjakt utan hund, smyg/vaktjakt, jakt vi åtel. Vid samtliga former är det viktigt att beakta noggrann organisation, använda utbildade hundar och skyttar samt följa gällande lagstiftning. Vid fällfångst är det viktigt att fällan är godkänd av Naturvårdsverket och att den kunskap som finns beaktas så att jakten bedrivs på ett etiskt försvarbart sätt. Nya metoder för fällfångst behöver utvecklas. Sett över hela riket fälls flest vildsvin vid åteljakt i dagsläget. Det finns dock exempel på områden i vilka största andelen av vildsvinen fälls vid jakt i gröda eller vid välorganiserade drevjakter med hund. Om åteljakt ska bedrivas är det viktigt att de upprättade åtlarna besätts och jagas kontinuerligt. Målet är att skjuta många vildsvin i förhållande till den mängd foder som sprids på en åtel. Respektera att avstånd mellan åtel och grannmark minst bör vara 200 meter om inte annat överenskommit, gärna längre. Vildsvinen lever i grupper med suggor, gyltor och årssvin/kultingar. De leds av en äldre sugga, ledarsuggan. Hon synkroniserar brunsten hos de övriga i gruppen och lär dem ett funktionellt socialt beteende. Utan ledarsuggan riskerar reproduktionen att bli okontrollerad då den sociala ordningen störs. Därför är det viktigt att aldrig skjuta ledarsuggan. Skjut främst årssvin och fjolingar. För att minska stammen bör även suggor skjutas när dessa bedöms sakna kultingar. Huvuddelen av jakttrycket ska dock även när stammen ska minskas ligga på årssvin och fjolingar. Detta eftersom stor reducerande effekt uppnås om gyltor aldrig når könsmognad innan de fälls. Jägarorganisationerna har ett särskilt ansvar att utbilda och informera jägarkåren om etisk och praktisk förvaltning och jakt.

Rekommendationer om utfodring/åtling

Åtling ska ske med små fodergivor 1-2 kg foder /dygn och plats, lämpligen används tunna med foderspridare. Samverkan krävs för en effektiv åteljakt. Få men välutnyttjade åtlar över stora jaktområden kommer innebära lite utspritt foder per skjutet vildsvin. Det omvända, många åtlar som sällan används är starkt olämpligt.

Utfodring kan användas för att styra vildsvinen bort från gröda eller för att koncentrera dem till särskilda områden inför större jakter. På en utfodringsplats bedrivs ingen jakt. Utrustningen bör även för utfodringsändamål exempelvis vara tunna med foderspridare och mängden utspritt foder ska liksom på åtelplatser vara liten, ca 1-2kg/dygn och plats.

Den som lägger ut foder till vilt är skyldig att följa foderhygienförordningen. Den som producerat fodret ska vara registrerad foderföretagare och fodret får inte ligga och ruttna eller smutsas ned med jord eller gödsel. Fodret ska även konsumeras i rimlig tid.

Använd endast naturliga foderslag som till exempel majs, ärtor eller spannmål. Reglering för foder finns i biproduktförordningen och foderförordningen, leverantörer av foder ska vara registrerade som foderföretagare hos Jordbruksverket. Det är förbjudet att använda animaliska produkter och matavfall. Åtelplatser ska placeras minst 200 meter från angränsande jaktmark eller fastighet om inte berörda parter kommit överens om annat för att samordna avskjutning och förvaltning. Avstånd till större trafikerad väg och tätort rekommenderas vara avsevärt längre, minst 1 kilometer. Gällande lagstiftning ska beaktas.

Användande av särskilda hjälpmedel för att underlätta jakten

Det är tillåtet att vid åtel för vildsvin sätta upp fast belysning i syfte att underlätta jakten efter vildsvin. Jakt får även ske efter vildsvin vid belysning som satts upp vid väg eller byggnad i annat syfte än för att underlätta jakt. Länsstyrelsen kan därutöver i enskilda fall lämna tillstånd till användande av rörlig belysning eller bildförstärkare. Förutsättningar för sådana tillstånd bör vara att allvarliga skador i t ex grödor eller i närheten av trafikerade vägar befaras. I områden med särskilt stora problem att kontrollera populationen kan Länsstyrelsen ge generella tillstånd till särskilda jaktmedel under en begränsad tid. Länsstyrelsen har även möjlighet att lämna tillstånd till jakt från motorfordon. Sådant tillstånd bör endast lämnas vid påtagliga risker för allvarliga skador, t ex i samband med tvångsjakt. För uppsättning av kamera som övervakar plats där allmänheten har tillträde, t ex övervakning av åtel, krävs också Länsstyrelsens tillstånd.

Inventering och avskjutningsrapportering

Överlag finns ett stort behov av bättre övervakning av vildsvinspopulationen och dess skadeverkningar. Alla jaktlag bör rapportera in avskjutning i Viltdata. På lokal nivå bör mer detaljerad statistik samlas in. Metoder som kan tillämpas är foderplatsräkning och vildsvinsobs. Utifrån foderplatsräkning kan stammens antalsnivå och dess årliga förnygring uppskattas. Med den årliga förnygringen som grund kan sedan en avskjutningsplan utformas. Information om trafikolyckor med vildsvin inblandade lagras på www.viltolycka.se och kan även dessa ge stöd i förvaltningen.

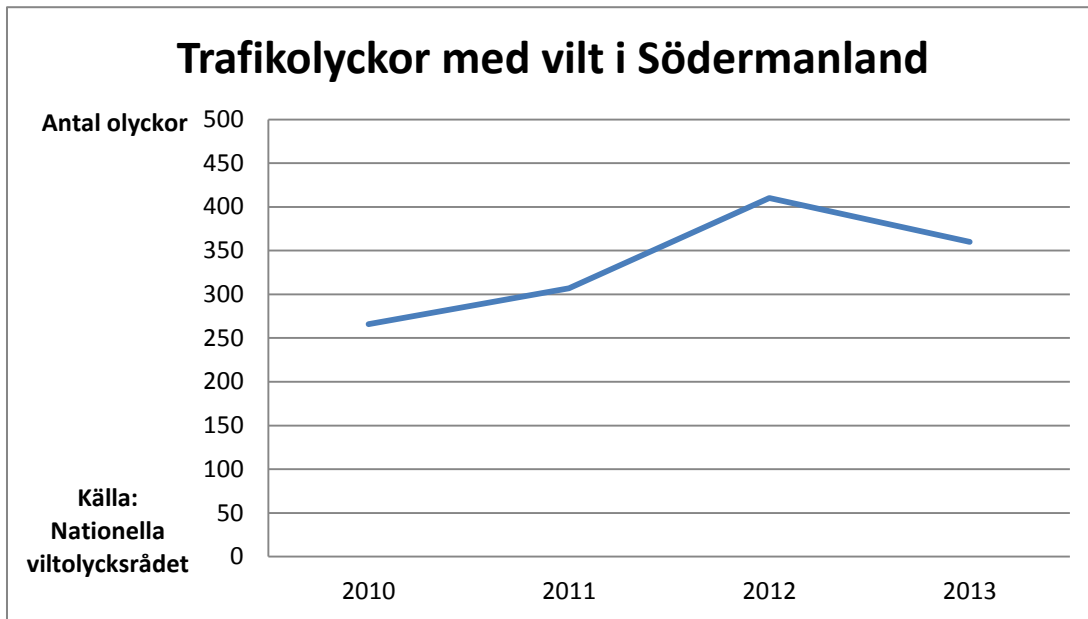
Avskjutningen i länet

Enligt Viltdata fälldes det i Södermanland jaktåret 2012/2013 12,93 vildsvin/1000 ha, antalet varierade från 7,1-25,4 /1000 ha. Rapporteringen detta år kom från en sammanlagd yta av 238 000 ha.

I de flesta fall föder suggan bara en kull under ett år. Storleken beror bl.a. på suggans ålder. En ung sugga föder i genomsnitt 3-4 kultingar, medan en som uppnått tre års ålder föder 5-6 (ibland fler). Stammens förnygring och årstillväxt är fundamentalt viktigt att ta hänsyn till när avskjutningsmodeller tas fram.

Förebyggande åtgärder vid olycksdrabbade vägar

Placering av åtel bör vara minst 1 kilometer från trafikerad väg. Val av odlingsgrödor närmast väg påverkar viltets rörelsemönster och bör respekteras om möjligt. Uppsättning av viltstängsel anpassade för vildsvin, samt faunapassager kan också verka förebyggande. Likaså trafikinformation vid utsatta vägar, kombinerat med anpassad hastighet. Det Nationella Viltolycksrådet har en viktig funktion att informera och sammanställa olycksstatistik. Ytterligare information kan fås bland annat hos Länsstyrelsen, LRF, Jägarorganisationerna, Nationella Viltolycksrådet samt Naturvårdsverket.

Figur 1. Trafikolyckor med vildsvin inblandade.